

Biharugra – egy Hortobágytól eltérő vadlúdvonulási útvonal

Zalai Tamás

Abstract

Biharugra - A migration route of wild geese independent of Hortobágy: The pattern of occurrences of rare geese in the Biharugra area suggests an independent migration route in the Carpathian Basin. The author compares the occurrences of rare geese (*Branta ruficollis*, *Anser erythropus*, *Branta leucopsis*, *Branta bernicla*) in Biharugra and Hortobágy. These territories probably not the stations of the same migration route.

Bevezetés

Magyarország térképét szemlélve logikusnak tűnik, hogy a Hortobágyon gyülekező libatömegek a térséget elhagyva Biharugrát és térségét, a Kis-Sárrétet választják következő pihenő- és táplálkozóhelyül. Az itt megfigyelhető libacsapatok első ránézésre alá is támaszthatják ezt a hipotézist.

Megvizsgálva a ritkábban előforduló libafajok előfordulásának mintázatát, arra a következtetésre jutottam, hogy az itt átvonuló libacsapatok nem a hortobágyi halastavakon, vizes élőhelyeken és szikes pusztákon keresztül érik el a térséget, hanem valószínűleg más térségből érkeznek.

A hipotézis bizonyítására négy, hazánkban rendszeresen előforduló, de ritka vadlúdfaj, a kis lilik (*Anser erythropus*), apácalúd (*Branta leucopsis*), örvös lúd (*B. bernicla*) és a vörösnyakú lúd (*B. ruficollis*) biharugrai és hortobágyi előfordulásainak eloszlását használtam fel. A ritkább fajok adatait a MMME Nomenclator Bizottsága hitelesítette.

Anyag és módszer

A vizsgálat időszaka két vadlúdvonulási periódus 1997/98 és 1998/99 ősztavaszi időszakára esik. A nagy lilikek megérkezésétől (október vége) az állományok becslése, valamint a ritkább fajok keresése 11 és 16 óra közé esett az ivó és pihenőhelyeken (általában feltöltött tavak medrére). A korahajnali és esti számlálások a madarak mennyiségéről ugyan pontosabb képet adnak (a nagyon messze táplálkozó csapatok egy része napközben nem keresi fel a tavakat ivás céljából), de a ritkább fajok keresése ezekben a napszakokban elég nehézkes.

A madarak határozása és számlálása nagy nagyítású teleszkóppal (Optolyth TBS 80 GA/HDF 30 WW) történt. A pihenőhelyeken kívül (a madárkár becslés érdekében) a táplálkozóterületeken is történtek megfigyelések, de a ritkaságok keresése ebben az esetben is nehézkes.

Az adatok egy része már publikált, ill. publikálás alatt van (Hadarics 1998, Vasas és Zalai 1998, Zalai 1998), a Hortobágyról származó adatok egy része szintén publikált (Hadarics 1998), más része szóbeli közléseken alapul (Tar J. és ifj. Oláh J.).

Eredmények és értékelésük

A továbbiakban fajonként értékelem az előfordulásokat.

1. Kis lilik (*Anser erythropus*)

Magyarországon rendszeres, de csökkenő számú előforduló, átvonuló, főleg a Hortobágy térségében (Sterbetz 1998a). Biharugra környékén a század közepe táján sem számított gyakori előfordulónak, a lilik mennyisége mindössze 1 %-át alkotta (Nagy 1958). A vizsgált időszakból csak egy előfordulása ismert:

Begécsi-víztározó, 1999.03.03. 1 ad.pld. Vasas A. megfigyelése

Ebben az időben a Hortobágyon több példány jelent meg. Annak ellenére, hogy közel esik a Hortobágyhoz ez az egyetlen megfigyelése a fajnak a szisztematikus keresés ellenére.

2. Apácalúd (*Branta leucopsis*).

Magyarországon és a Hortobágyon az utóbbi években rendszeresen megjelenik egyesével, vagy kisebb csapatokban (Sterbetz 1998b). A Kis-Sárréten a vizsgált periódusban szintén egy megfigyelése van:

Biharugrai-halastó és Begécsi-víztározó, 1999.02.28-03.04. 2 pld. Vassas A.-Zalai T.

Az 1997/98-as időszakban a hortobágyi élőhelyeken egy madár felbukkanását regisztrálták (Hadarics 1998). 1998 őszén a Hortobágyon szintén több területen előkerült (pl. Virágoskúti-halastavak). Ebből az időszakból mégsem sikerült a fajt a területről kimutatni. Az egyetlen tavaszi előfordulás után a Hortobágy két területén is (Hortobágyi-halastó, Virágoskúti-halastavak) észleltek 1-1 pld-t. Mivel az ugrai két madár mindig együtt mozgott, egy párt alkotott (méretbeli különbségek!) kicsi a valószínűsége, hogy a térséget elhagyva különváltak volna, tehát minden bizonnyal a madarak nem azonosak.

3. Örvös lúd (*Branta bernicla*)

Magyarországon egyike a legritkábban előforduló vadludaknak, annak ellenére, hogy az utóbbi években előfordulásai rendszeressé váltak (Molnár 1998). Ez inkább a megfigyelőhálózat bővülésének és a megfigyelési eszközök javulásának tudható be.

A biharugrai térségből mindkét őszi periódusból akad megfigyelése (Hadarics 1998, Vasas és Zalai 1998):

Biharugrai-halásó, 1997.11.21-27. 1 juv. pld. Zalai T. és társai

Begésvíztározó, 1998.11.09-24. 1 ad. pld. Zalai T. és társai

Mindkét esetben egy *bernicla* alfajhoz tartozó egyedet sikerült megfigyelni.

Valószínűleg ugyanaz az egyed tért vissza öreg tollruhában. Ebben a periódusban a hortobágyi megfigyelők nem észlelték előfordulását.

4. Vörösnyakú lúd (*Branta ruficollis*)

Magyarországon 1916-ban jelent meg először. Ezt követően több-kevesebb rendszerességgel szinte minden évben volt megfigyelése (Sterbetz 1982, Faragó 1995), de egyes években nagyobb leáramlása érzékelhető (Ecsedi és Kovács 1994, Kovács és Ecsedi 1995)

A négy, ritkábban előforduló vadlúdfaj közül ettől a fajtól származik a legtöbb megfigyelés mindkét évből (Hadarics 1998, Vasas és Zalai 1998, Zalai 1998). 1997/98-ban nagyobb beözönlése volt a fajnak, ekkor ősszel max. 25 pld., ebből 20 pld. hosszasan, 11.21. és 27. között időzött a területen. November közepén a Hortobágy térségéből mindössze öt pld. madár észlelését jelentették, számuk 12.02.-én emelkedett 15-re (Hadarics 1998). Ezen az enyhe télen egy-négy egyed valószínűleg áttelelt a halastavakon (Zalai 1998). 1998 tavaszán max. 11 pld. mutatkozott, míg a hortobágyi területekről nem jelezték. 1998/99-es vonulási szezonban csekélyebb számban, maximum nyolc pld. mutatkozott. A Hortobágyon ebben az időben szintén nyolc madár mozgott, míg tavasszal két esetben jelent meg egy-egy pld. (Vasas A. – Zalai T. megfigyelése).

A ritkább fajok adatait nagyító alá téve körvonalazódik, hogy a Kis-Sárréten átvonuló nagy likek (*Anser albifrons*) és a hozzájuk csapódó ritkább vadlúdfajok nem a Hortobágyon keresztül érik el a térséget, hanem egy teljesen más vonulási útvonalat használnak, a Kárpát-medencét valószínűleg teljesen más útvonalon érik el, mint a hortobágyiak. Ezt a hipotézist leginkább a leggyakrabban előforduló vadlúd, a vörösnyakú lúd előfordulásának eloszlása látszik igazolni, mivel a csekély példányszámban előforduló fajok a nagy lilikek tömegében olykor „elveszhetnek”. A vörösnyakú lúd 1997/98-as magas példányszáma egybe esik a hortobágyi csúcs időtartamával, valamint a ludak mindkét évben hamarabb jelentek meg az őszi vonulás alatt, mint az északabbi régióban.

Összefoglalás

A vadlúdvonuló és telelőterületek meghatározására két pontos módszer létezik, az egyik a gyűrűzés, a másik a műholdas térképezés. Egy, a cikkben használt harmadik módszer közvetett bizonyítékok alapján egy kisebb területen belül (pl. Kárpát-medence) a vonuló madárcsapatok országban belüli eloszlását képes meghatározni a ritkábban előforduló vadlúdfajok segítségével.

A cikk négy, az 1997-99-es periódusban a Kis-Sárréten megjelent, Magyarországon ritka, de rendszeresen előforduló vadlúdfaj (kis lilik, apácalúd, örvös lúd, vörösnyakú lúd) vonulás dinamikáját, eloszlását veti össze a szűkebb térség másik jelentős libagyülekező helyén előfordult ritkább fajok adataival.

A négy faj előfordulásaiból egyértelműen kimutatható, hogy a ritka fajok nagy valószínűséggel nem a Hortobágy térségéből érkeztek a területre, illetve a Hortobágyon megjelent ritkaságok nem a Kis-Sárréten keresztül folytatták vonulási útjukat. Ennek tükrében valószínűsíthető, hogy a nagy lilik csapatokhoz társuló ritkább fajokhoz hasonlóan a tömeget adó faj sem a Hortobágyon keresztül éri el a térséget.

A vadludak ragaszkodása a vonuló és telelőterülethez több faj esetében, pl. rövidcsőrű lúd, vetési lúd alfajok, stb. ismert, a Kárpát-medencében átvonuló nagy lilikekkel kapcsolatban is valószínűleg ilyen jelenséggel állunk szemben.

Köszönetnyilvánítás

Köszönettel tartozom mindazoknak, akik megfigyeléseiket rendelkezésemre bocsátották, így különösképpen Gyüre Péternek, Makra Dezsőnek, ifj. Oláh Jánosnak, Tar Jánosnak, Tóth Imrének, Zöld Barnának és Vasas Andrásnak. Külön köszönet illeti Makra Dezsőt és Vasas Andrást a terület megismerésében és a vadludak megfigyelésében nyújtott segítségükért.

Irodalomjegyzék

- Ecsedi, Z. – Kovács, G., Dr. 1994. A vörösnyakú lúd (*Branta ruficollis*) hortobágyi előfordulásai 1982-1994 között. *Aquila* 101, Budapest pp. 207-210.
- Faragó, S 1995. *Geese in Hungary 1986-91*. IWRB Publications 36. Information Press, Oxford.
- Kovács, G., Dr. – Ecsedi, Z. 1995. A vörösnyakú ludak (*Branta ruficollis*) számának gyarapodása a Hortobágyon. *Aquila* 102, Budapest.
- Hadarics, T. (ed) 1998. *Érdekes madármegfigyelések. Túzok – madártani tájékoztató. Vol 3. Winter Fair*, Szeged.
- Molnár, L. 1998. Örvös lúd (*Branta bernicla*) In: Haraszthy, L. (ed.). *Magyarország madarai Mezőgazda kiadó, Budapest. pp 48-49.*
- Nagy, L. 1958. A volt bihari Sárrét jelenlegi madárvilága. *Aquila* 67-69., Budapest. pp. 151-157.

- Sterbetz, I. 1982. Migration of *Anser erythropus* and *Branta ruficollis* in Hungary 1971-1980. *Aquila* 89., Budapest pp. 107-114.
- Sterbetz, I. 1998a. Kis lilik (*Anser erythropus*). In: Haraszthy, L. (ed.). Magyarország madarai. Mezőgazda kiadó, Budapest. pp. 42-44.
- Sterbetz, I. 1998. Apácalúd (*Branta leucopsis*). In: Haraszthy, L. (ed.). Magyarország madarai. Mezőgazda kiadó, Budapest. p. 47.
- Sterbetz, I. 1998c. Vörösnyakú lúd (*Branta ruficollis*). In: Haraszthy, L. (ed.) Magyarország madarai. Mezőgazda kiadó, Budapest. pp. 49-50.
- Vasas, A. – Zalai, T. 1998. Ritkább madarak előfordulása a Kis- Sárreten 1997-98 között. *A Puszta* 1998. Piremon, Debrecen. pp. 291-294.
- Zalai, T. 1998. Vörösnyakú lúd (*Branta ruficollis*) vonulása és telelése a Kis-Sárreten 1997/98-ban. *A Puszta* 1998. Piremon, Debrecen. pp. 237-243.

Author addresses:

Zalai Tamás
Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság
4024 Debrecen,
Sumen út 2.